

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE
YA UWEKEZAJI WA MITAJI YA UMMA (PIC) KWA MWAKA 2017**

Ofisi ya Bunge,
S. L. P 941,
DODOMA

2 Februari, 2018.

YALIYOMO

<u>SEHEMU YA KWANZA</u>	1
<u>MAELEZO YA JUMLA</u>	1
<u>1.0 Utangulizi</u>	1
<u>1.1 Majukumu ya Kamati</u>	1
<u>1.2 Shughuli zilizotekelezwa.</u>	2
<u>1.3 Muhtasari wa dosari zilizobainika katika Uwekezaji wa Mitaji ya Umma</u>	5
<u>SEHEMU YA PILI</u>	7
<u>2.0 UCHAMBUZI WA UWEKEZAJI WA MITAJI YA UMMA NA MATOKEO YAKE</u>	7
<u>2.1 Maelezo ya jumla kuhusu uwekezaji</u>	7
<u>2.2 Uchambuzi wa Uwekezaji</u>	12
<u>2.2.1 Upungufu wa Mitaji</u>	13
<u>2.2.2 Kutokuwepo kwa Uwiano Mzuri wa Mapato na Matumizi</u>	14
<u>2.2.3 Serikali Kutolipa Kulipa Madeni Yake kwa Wakati</u>	16
<u>2.2.4 Changamoto ya Sheria ya Manunuzi ya Umma</u>	17
<u>2.2.5 Utegemezi Mkubwa wa Ruzuku ya Serikali</u>	18
<u>2.2.6 Utendaji na uendeshaji usioridhisha wa Taasisi na Mashirika ya Umma</u>	19
<u>2.2.7 Uwiano Hasi wa Mali kwa Madeni</u>	21
<u>2.2.8 Uwiano Hasi wa Mapato kwa Mali</u>	22
<u>2.2.9 Changamoto za Miundo ya Taasisi na Mashirika ya Umma</u>	23
<u>2.3 Changamoto za Jumla</u>	24

2.4	<u>Ufuatiliaji wa Utekelezaji wa Mapendekezo yaliyokwisha tolewa na Kamati</u>	26
<u>SEHEMU YA TATU</u>		28
3.0	<u>MAONI NA MAPENDEKEZO</u>	28
3.1	<u>Mheshimiwa Spika, kutokana na uchambuzi wa kina uliofanywa na Kamati kuhusiana na Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, Kamati inapenda kutoa maoni ya jumla kama ifuatavyo:-</u>	28
3.2	<u>Mapendekezo</u>	29
3.2.1	<u>Upungufu wa Mitaji</u>	29
3.2.2	<u>Kutokuwepo kwa Uwiano Mzuri wa Mapato na Matumizi</u>	30
3.2.3	<u>Serikali Kutolipa Madeni Yake Kwa Wakati</u>	30
3.2.4	<u>Changamoto ya Sheria ya Manunuzi ya Umma</u>	31
3.2.5	<u>Utegemezi Mkubwa wa Ruzuku ya Serikali</u>	31
3.2.6	<u>Utendaji na Uendeshaji usioridhisha wa Taasisi na Mashirika ya Umma</u>	32
3.2.7	<u>Uwiano Hasi wa Mali kwa Madeni</u>	32
3.2.8	<u>Uwiano Hasi wa Mapato kwa Mali (Revenue to Asset)</u> ...	33
3.2.9	<u>Changamoto za Miundo ya Taasisi na Mashirika ya Umma</u>	33
3.2.10	<u>Changamoto za Kisheria</u>	34
<u>SEHEMU YA NNE</u>		34
4.0	<u>HITIMISHO</u>	34
4.1	<u>Shukurani</u>	34
4.2	<u>Hoja</u>	37

i) SEHEMU YA KWANZA

MAELEZO YA JUMLA

1.0 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, naomba kuwasilisha Taarifa ya mwaka ya shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma (PIC) kwa mwaka 2017 na kuliomba Bunge lako tukufu kuipokea na kujadili.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma imetekeleza majukumu yake ya kufuatilia uwekezaji na utendaji wa Mashirika na Taasisi za Umma na makampuni ambayo Serikali ina hisa.

Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 12 ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma ina majukumu yafuatayo:-

- a) Kuchambua na kubaini iwapo utekelezaji wa miradi ya uwekezaji wa umma una ufanisi na kuwa umezingatia taratibu na Sheria na miongozo mujarabu ya biashara; na
- b) Kuchambua na kujadili Taarifa ya Mwaka ya Msajili wa Hazina na Mashirika ya Umma na Kampuni ambazo Serikali ina hisa.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza majukumu yake ya kikanuni, Kamati pia imefanya kazi zake kwa kuzingatia miongozo mingine kama ifuatavyo:-

- ii) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977;
- iii) Sheria ya Ununuzi wa Umma ya Mwaka 2011,

- iv) Sheria ya Fedha za Umma ya Mwaka 2001,
- v) Sheria ya Msajili wa Hazina Sura ya 370 na;
- vi) Sheria ya Mashirika ya Umma ya Mwaka 1992.

Shughuli zilizotekelezwa.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka mmoja kuanzia Januari, 2017 hadi Januari, 2018, Kamati ilitekeleza majukumu yake kwa njia ya kufanya vikao kwa kujadili na kuchambua Taarifa za Taasisi na Mashirika ya Umma kuhusu Uwekezaji na Utendaji wa Taasisi hizo. Aidha, Kamati imefanya ziara katika baadhi ya Taasisi za Umma ili kujiridhisha iwapo uwekezaji unaofanywa na Taasisi hizo una tija. Vile vile, Kamati ilipatiwa Semina za mafunzo kuhusu uwekezaji wa Mitaji ya Umma kutoka katika Taasisi mbalimbali za Umma kwa ajili ya kuongezewa uwezo wa utendaji kazi wake. Ufafanuzi kuhusu shughuli hizo ni kama ifuatavyo:-

a) Semina za Mafunzo

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipatiwa Semina za mafunzo ikiwa ni njia mojawapo ya kuijengea uwezo, Ofisi ya Bunge kwa kushirikiana na Ofisi ya Msajili wa Hazina ziliratibu mafunzo yaliyolenga kuwapa Wajumbe uelewa kuhusu mambo yafuatayo:-

- i. Muundo wa Uwekezaji (Investment Structures & Models & Financing Structures–Including PPP),
- ii. Utambuzi wa viashiria vya hatari vya miradi ya Uwekezaji (Risk analysis in project management)
- iii. Uchambuzi wa Sera ya Uwekezaji (Investment policies),
- iv. Uelewa kuhusu uchambuzi wa mradi iwapo malengo ya mradi yamefikiwa au la (Project monitoring and evaluation),

v. Kuwapa uelewa Wajumbe kuhusu shughuli zinazotekelezwa na Taasisi mbalimbali za Umma

vi. kuwapa Wajumbe uelewa kuhusu Miradi ya Uwekezaji inayotekelezwa na Taasisi za Umma

b) Kupokea, Kujadili na kuchambua Taarifa ya Msajili wa Hazina Kuhusu Uwekezaji na Utendaji wa Taasisi na Mashirika ya Umma.

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha kuanzia Januari, 2017 hadi Januari 2018, Kamati ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma ilipokea, ilijadili na kuchambua Taarifa za Msajili wa Hazina kuhusu Uwekezaji na Utendaji wa Taasisi na Mashirika ya Umma yapatayo Ishirini na Tatu (23). Orodha ya Taasisi hizo ni kiambatisho Na. 01 cha Taarifa hii.

c) Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Uwekezaji

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Machi, 2017 Kamati ilifanya ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Uwekezaji inayotekelezwa na Mashirika ya Umma katika mkoa wa Arusha. Mantiki ya ukaguzi ni kuiwezesha Kamati kufanya tathmini ya ufanisi wa uwekezaji. Miradi iliyotembelewa na ufafanuzi wake inaonekana katika Jedwali Na 01.

Jedwali Na. 1

NA	JINA LA TAASISI	JINA LA MRADI	THAMANI YA MRADI	MAONI YA KAMATI
1	Kituo cha Kimataifa	a) Mradi wa Jengo la	Bilioni 4.88	i) Kasi ya ujenzi iongezeke ili

	cha Mikutano cha Arusha (AICC)	Maonesho (Exhibition Center) b) Mradi wa Majengo ya Makazi yaliyopo Amani na River Road Arusha	Bilioni 5.7	liweze kukamilika kwa haraka na kutoa huduma inayostahiki ii) Marekebisho yafanyike katika miundo mbinu ya jengo ili liwe rafiki kwa watu wenye mahitaji maalumu. iii) Taasisi ijikite zaidi kwenye uwekezaji wa utalii wa mikutano iv) Taasisi iwe na Sera ya Uwekezaji (investment policy) ili kila mradi uweze kufuatiliwa kwa urahisi
2.	Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya	Mradi wa Jengo la Jakaya Kikwete Ngorongoro Tower	Bilioni 45.3	Taasisi izingatie ufanisi wa kiuchumi na kutafuta

	Ngorongoro (NCAA)			mapema wateja watakaopanga katika jengo hilo.
3.	Hifadhi za Taifa (TANAPA)	a) Mradi wa kuweka mfumo wa Tehama kwenye uendeshaji wa Shughuli za Shirika b) Mradi wa TANAPA phase II	Bilioni 12.5 Bilioni 2.5	Changamoto ya mkataba kati ya Tanapa na wapangaji wake Wizara ya Mambo ya Nje katika ulipaji wa kodi ya pango umalizwe haraka.

Muhtasari wa dosari zilizobainika katika Uwekezaji wa Mitaji ya Umma

Mheshimiwa Spika, Kabla ya kutoa maelezo ya kina kuhusu matokeo ya uchambuzi wa Taarifa za uwekezaji wa mitaji ya umma, naomba kulidokeza Bunge lako tukufu kwa muhtasari dosari kuu zilizobainika katika utaratibu wa uwekezaji wa mitaji ya umma. Dosari hizo ni:-

- i. Kukosekana kwa usimamizi madhubuti ambapo baadhi ya Taasisi na Mashirika ya umma yanafanya uwekezaji wa mitaji ya umma bila kuzingatia sheria, taratibu na miongozo mujarabu ya biashara kama Chuo Kikuu Mzumbe;

- ii. Baadhi ya Taasisi na Mashirika yanayowekeza kwa kutumia mitaji ya umma, zimekosa mikakati ya kulipa madeni na kuendelea kutegemea ruzuku kutoka Serikalini kama-:
 - a) Shirika la Elimu Kibaha,
 - b) Bodi ya Utalii Tanzania
- iii. Kuwepo kwa baadhi ya miradi ya uwekezaji isiyokuwa na tija na yenye ufanisi mdogo;
- iv. Baadhi ya Taasisi na Mashirika yanayowekeza kuendelea kuwa na miundo isiyoendana na mazingira wala mwelekeo wa uwekezaji wenye tija Mfano Benki Kuu ya Tanzania (BOT);
- v. Taasisi na Mashirika mengi yanayowekeza kwa kutegemea ruzuku ya Serikali kushindwa kutumia rasilimali zilizopo kwa ufanisi na hivyo, kushindwa kujiendesha kibiashara kama -:
 - a) Bodi ya Utalii Tanzania,
 - b) Shirika la Elimu Kibaha,
 - c) Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko,
 - d) Kampuni ya Ndege ya Tanzania, na
 - e) Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo

ii. SEHEMU YA PILI

UCHAMBUZI WA UWEKEZAJI WA MITAJI YA UMMA NA MATOKEO YAKE

Maelezo ya jumla kuhusu uwekezaji

Mheshimiwa Spika, Bunge ambalo ni chombo cha Uwakilishi wa wananchi lina dhima ya kuisimamia na kuishauri Serikali katika maeneo mbalimbali ikiwemo Uwekezaji wa Mitaji ya Umma. Ili kutekeleza dhima hiyo, jicho la Bunge katika Uwekezaji ni Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma. Kanuni ya 12 ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge imeainisha jukumu la msingi la Kamati hii ambalo kwa ujumla ni kufuatilia Uwekezaji wa Mitaji ya Umma.

Mheshimiwa Spika, ufuatiliaji wa Uwekezaji wa Mitaji ya Umma hufanyika kwa njia mbalimbali zikiwemo uchambuzi wa Taarifa za Uwekezaji na ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Uwekezaji. Katika Kipindi cha Januari, 2017 hadi Januari, 2018, Kamati ilichambua Taarifa za Uwekezaji na kubaini kuwa hadi kufikia tarehe 30 Juni 2017, Serikali ilifanya Uwekezaji katika jumla ya Taasisi Mia Mbili Sitini na Tisa (269) za ndani ya nchi na Taasisi Kumi (10) za nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi umeonesha kuwa, kati ya Taasisi hizo za ndani, Taasisi Mia Moja Sabini na Tano (175) hazichangii katika Mfuko Mkuu wa Serikali kwa kuwa zipo katika utaratibu wa utoaji wa huduma kama vile, Elimu, Afya, Kilimo, Mifugo, Utafiti na Hifadhi ya Jamii. Aidha, Taasisi nyingine kumi ni Mamlaka za Udhhibiti na

huchangia katika Mfuko Mkuu wa Serikali kwa kutoa asilimia 15 ya Mapato Ghafi (*Gross Revenue*) kwenda kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kiwango cha Uwekezaji wa Umma katika Taasisi hizo kinatofautiana. Mchanganuo unaonesha kuwa Serikali inamiliki kwa 100% katika Taasisi 231 (Mia mbili thelathini na Moja) na asilimia pungufu ya 100 katika Taasisi 38 (thelathini na Nane). Mchanganuo wa Umiliki wa Hisa unaoneshwa katika Jedwali Na. 2.

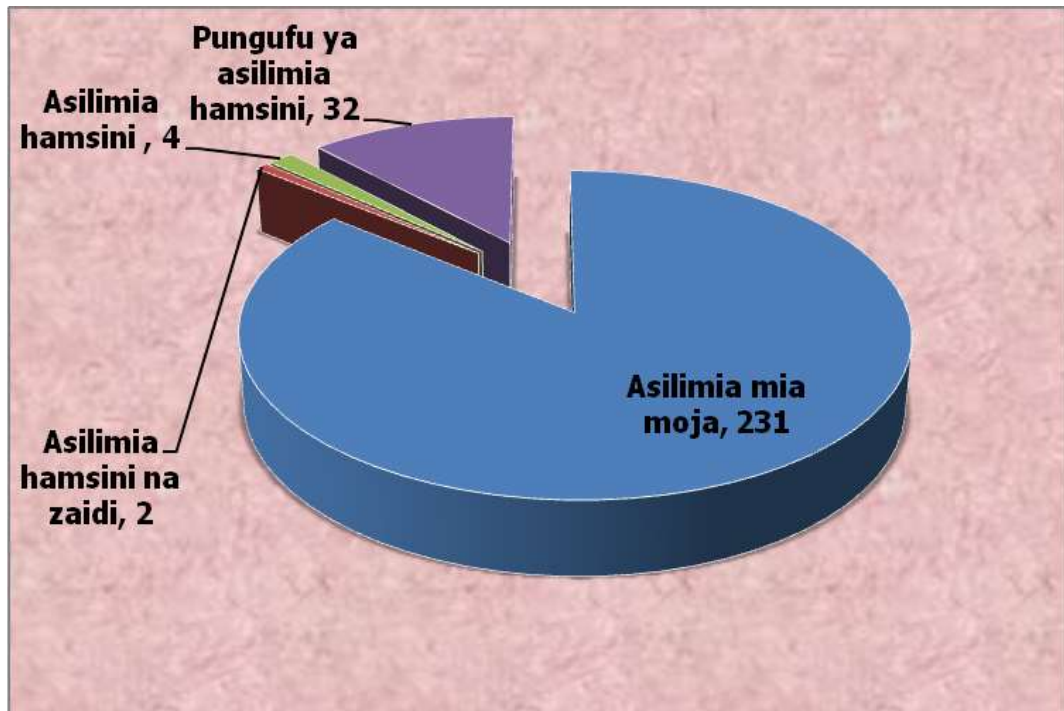
Jedwali Na. 2

NA.	KIASI CHA UMILIKI KATIKA ASILIMIA (%)	IDADI YA TAASISI
1.	100	231
2.	50+	2
3.	50	4
4.	Pungufu ya 50	32
5.	Jumla	269

Chanzo: Taarifa ya TR 2016/2017

Picha halisi ya mchanganuo uliopo kwenye Jedwali Na. 01 inaonekana katika kupitia Chati Duara Na. 01 ya Taarifa hii.

Chati Na. 01: Picha halisi ya Mchanganuo wa umiliki wa Hisa za Serikali katika Taasisi, Mashirika ya Umma na Makampuni.

Mheshimiwa Spika, Taarifa zinaonesha kuwa kwa Mwaka wa Fedha 2016/17, Serikali ilifanya Uwekezaji katika Taasisi na Mashirika ya Umma na Makampuni ambayo Serikali ina hisa (domestic Investment) kwa jumla ya **shilingi 47,780,068,565,041.50**.

Kati ya Fedha hizo **Shilingi 46,885,087,652,684.60** ziliwekezwa katika Taasisi na Mashirika ya Umma ndani ya nchi ambapo Serikali ina hisa kuanzia asilimia 51 mpaka 100. **Shilingi 894,980,912,356.88** ziliwekezwa katika Makampuni ambayo Serikali ina hisa asilimia 50 na pungufu.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Taarifa umeonesha kuwa katika mwaka wa fedha ulioishia 30 Juni, 2017, Serikali ilipata faida kwa njia ya kukusanya mapato yasiyo ya kodi (non-tax revenue). Jumla ya kiasi

cha **Shilingi 845,280,649,095.93** zilipatikana kutokana na Uwekezaji uliofanywa katika Taasisi na Mashirika ya Umma yaliyo ndani ya nchi. Mchanganuo wa mapato hayo ni kama ifuatavyo:-

- Gawio (Dividends) – Shilingi 348,695,839,200.00;
- Mchango wa asilimia 15 ya Mapato Ghafi Shilingi 288,663,694,156.09;
- Mapato kutoka kwenye Mfumo wa Kusimamia na Kuratibu Mawasiliano ya Simu Nchini (TCRA-TTMS) Shilingi 10,655,403,748.10;
- Urudishaji wa Mikopo na Riba – Shilingi 2,040,000,000; na
- Michango Mengineyo – Shilingi 2,472,546,789.90.
- Mtaji uliozidi (redemption of excess capital) – Shilingi 192,753,165,201.84;

Aidha, kwa mwaka wa fedha ulioishia 30 Juni, 2017 Serikali ilipata faida ya Jumla ya **Shilingi 40,355,186,930.39** kutokana na uwekezaji uliofanywa katika Makampuni ambayo Serikali ina hisa asilimia 50 na pungufu ya asilimia 50.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2017, Serikali imefanya uwekezaji wenye thamani ya **Shilingi 529,847,591,370.02** katika Taasisi Kumi (10) zilizo nje ya Nchi. Orodha ya Taasisi hizo ni Kiambatisho Na. 2.

Aidha, Uwekezaji wa Serikali katika Taasisi za nje haujalenga moja kwa moja katika rudisho la faida kifedha (financial return). Uwekezaji katika mashirika haya ni kutokana na mikataba ya ushirikiano wa nchi kikanda na kimataifa. Kutokana na uwekezaji huu, nchi imekuwa ikipata misaada ya kifedha na mikopo ya riba nafuu ambayo imesaidia katika utekelezaji wa miradi yake mbalimbali ya maendeleo.

Mara chache sana nchi imekuwa ikipata gawio kutokana na ufanisi wa uwekezaji uliofanywa na Serikali katika Mashirika haya ya nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, Matokeo ya uchambuzi wa Mitaji ya Umma yamebaini kuwa, Uwekezaji wa Serikali katika Taasisi na Mashirika ya Umma na Makampuni ambayo Serikali ina hisa umeongezeka kwa **asilimia 107** ambapo, katika mwaka wa fedha ulioishia 30 Juni, 2016, Serikali iliwekeza jumla ya **Shilingi 23,062,742,976,499** ikilinganishwa na kiasi cha **Shilingi 47,780,068,565,041.50** kilichowekezwa katika mwaka wa fedha ulioishia 30 Juni, 2017.

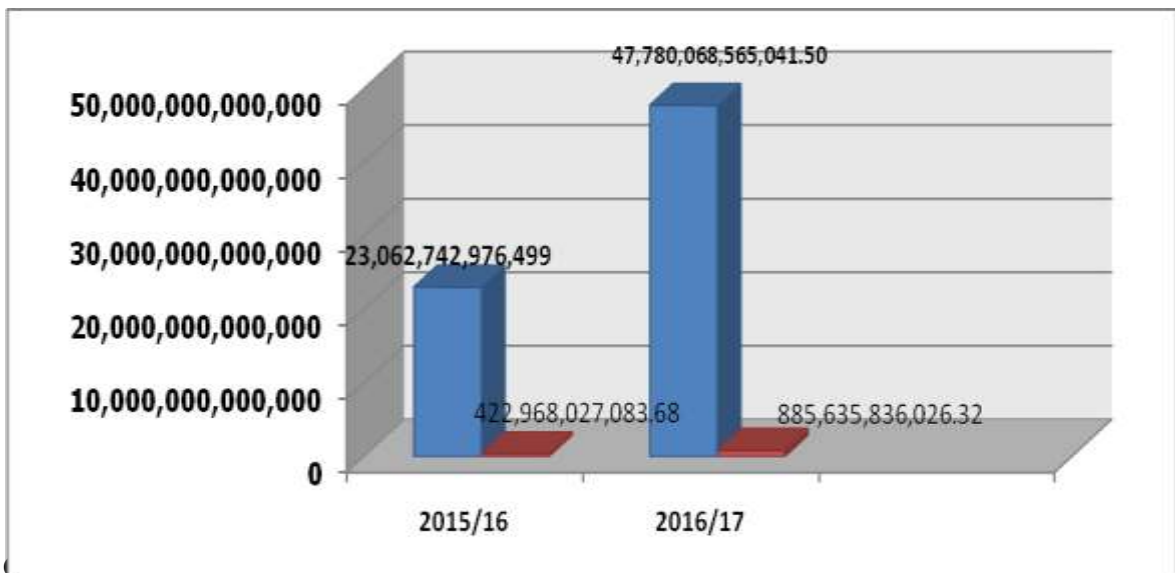
Aidha, ongezeko hili kubwa limetokana na utaratibu wa Uandaaji wa Taarifa ya uwekezaji kufanyika kwa kutumia hesabu za kuishia tarehe 30 Juni, 2017 tofauti na awali ambapo taarifa ya uwekezaji ilikuwa inatumia hesabu za mwaka mmoja nyuma, Kuongezeka kwa thamani kutokana na uthamini wa Barabara chini ya Wakala wa Barabara Tanzania (TANROADS) ambapo, thamani ya uwekezaji wa TANROADS unachukua **asilimia 39.4** ya uwekezaji wote wa Serikali katika Taasisi na Mashirika ya Umma na ongezeko la Idadi ya Mashirika yanayowasilisha hesabu kwenye Ofisi ya Msajili wa Hazina kutoka Taasisi 243 Mwaka 2015/16 hadi Taasisi 255 Mwaka 2016/17. Aidha, kuna Taasisi 14 ambazo hazijaanza kuandaa hesabu zake za kujitegemea

Vile vile, faida inayotokana na uwekezaji huo imeongezeka kwa **asilimia 109** ambapo, kwa mwaka wa fedha ulioishia 30 Juni, 2016 faida ya uwekezaji katika Taasisi na Mashirika ya Umma na Makampuni ambayo Serikali ina hisa ilikuwa ni **Shilingi 422,968,027,083.68**. Aidha, faida iliyopatikana kwa mwaka wa fedha ulioishia 30 Juni, 2017 ni **Shilingi 885,635,836,026.32**

Mheshimiwa Spika, uchambuzi uliofanywa na Kamati umebaini kuwa, faida iliyopatikana kutokana na uwekezaji uliofanywa na Serikali kwa mwaka wa fedha ulioishia 30 Juni, 2017 ni **asilimia 1.9** tu ya uwekezaji wote. Kiasi hicho ni kidogo sana ikilinganishwa na fedha nyingi zilizowekezwa katika Taasisi na Mashirika ya Umma.

Aidha mwenendo wa ukuaji wa uwekezaji wa mitaji na faida umeoneshwa katika Graph Namba 1

Mchoro(Graph) Na 01: Sura ya ongezeko la thamani ya uwekezaji na faida kwa mwaka 2015/16 na 2016/17

Ucha

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa kina wa Taarifa zilizowasilishwa za Taasisi na Mashirika ya umma ili kubaini tija ya uwekezaji unaofanywa na Taasisi hizo. Katika uchambuzi wake, Kamati ilitumia njia zifuatazo:-

- i) Kupitia Taarifa za Uwekezaji na Utendaji wa Mashirika na Taasisi za umma zinazofanya uwekezaji wa mitaji ya umma.

- ii) Kupitia sheria zilizoanzisha Mashirika na Taasisi za Umma ili kujiridhisha iwapo uwekezaji umezingatia taratibu, sheria na miongozo mujarabu ya biashara;
- iii) Kupokea na kujadili Taarifa za Msajili wa Hazina kuhusu Uchambuzi wa Utendaji na Uwekezaji wa Mashirika na Taasisi za Umma. Lengo ni kupokea maoni ya Msimamizi wa Mashirika na Taasisi zinazofanya uwekezaji wa mitaji ya umma;
- iv) Kufanya mahojiano na Wenyeviti wa Bodi na Menejimenti za Mashirika na Taasisi za Umma.

Mheshimiwa Spika, kwa kutumia njia hizo, Kamati ilifuatilia uwekezaji huo wa Mitaji ya Umma, kwa kufanya uchambuzi na kubaini mambo makuu yafuatayo:-

- i) Upungufu wa mitaji,
- ii) Kutokuwepo kwa uwiano mzuri wa mapato na matumizi,
- iii) Serikali kuchelewa kulipa Madeni kwa Taasisi zake,
- iv) Changamoto ya Sheria ya Manunuzi ya umma,
- v) Utegemezi Mkubwa wa Ruzuku ya Serikali,
- vi) Uendeshaji na Utendaji usioridhisha wa Taasisi za Umma,
- vii) Uwiano Hasi wa Mali kwa madeni,
- viii) Uwiano Hasi wa mapato kwa mali, na
- ix) Changamoto za Miundo ya Taasisi na Mashirika ya Umma.

Upungufu wa Mitaji

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua Taarifa za Mashirika na Taasisi za umma na kubaini uwepo wa upungufu wa Mitaji kwa baadhi ya Taasisi za umma ambazo Serikali imewekeza. Upungufu huo

umesababisha Taasisi hizo kushindwa kutekeleza majukumu yake ya msingi kwa ufanisi na kutoleta tija inayotarajiwa. Mfano wa Taasisi zilizo na upungu wa Mitaji ni Benki ya Maendeleo ya Kilimo (TADB), Shirika la Bima la Taifa (NIC), Kituo cha zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC), Shirika la Uzalishaji mali la Jeshi la Kujenga Taifa (SUMA JKT) na Bodi ya Utalii Tanzania (TTB).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua Taarifa ya Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania na kubaini kuwa, Benki inashindwa kutimiza malengo yake ya kimkakati (Strategic Plan) kutokana na upungufu wa mtaji walionao. Benki ilianza na Mtaji wa **Shilingi Bilioni 60** ingawa Mtaji ulioidhinishwa (Authorised Capital) ni **Shilingi Bilioni 800**. Kiasi hicho ni pungufu kwa **asilimia 92.5**. Ili kufikia lengo la mtaji ulioidhinishwa, Serikali iliahidi kutenga katika Bajeti yake ya kila Mwaka kiasi cha **Shilingi Bilioni 100** kwa muda wa miaka nane. Kwa msingi huo, hadi kufikia Mwaka 2016 Benki ilipaswa kuwa na mtaji wa **Shilingi Bilioni 300**. Hata hivyo hadi Benki inawasilisha Taarifa yake mbele ya Kamati Benki hiyo haikupata mtaji ulioahidiwa na Serikali.

Mheshimiwa Spika, upungufu wa mtaji pia unalikumba Shirika la Bima la Taifa (NIC) ambapo shirika lilitakiwa kuwa na mtaji wa **shilingi Bilioni 5.12** lakini hadi kufikia Juni, 2017 shirika lilikuwa na mtaji wa **shilingi bilioni 2.95** pekee ikiwa ni **asilimia 57.5** ya mtaji wote unaohitajika.

Kutokuwepo kwa Uwiano Mzuri wa Mapato na Matumizi

Mheshimiwa Spika, Katika kuchambua mizania ya Mashirika mbalimbali ya umma ilibainika kuwa, baadhi ya Mashirika ya Umma yana matatizo kwenye uwiano wa mapato na matumizi kwa kuwa yamekuwa yakitumia kiasi kikubwa cha mapato au mapato yote

yanayozalishwa na zaidi hali inayosababisha Taasisi hizo za Umma kutokuwa na ziada au kupata nakisi.

Mfano wa Taasisi hizo ni Wakala wa Uchimbaji wa Visima na Mabwawa (DDCA) ambapo taarifa inaonesha kuwa, hadi kufikia Tarehe 30 Juni, 2016 uwiano wa mapato na matumizi ulikuwa **0.99:1** tafsiri ni kuwa kwa kila **shilingi 1** iliyozalishwa na wakala, **sentii 99** ilitumika kwa matumizi mbalimbali.

Vile vile, Taarifa ya Shirika la uzalishaji Mali la Jeshi la Kujenga Taifa (SUMA JKT) inaonesha kuwa, uwiano wa mapato na matumizi ulikuwa unatofautiana mwaka hadi mwaka ambapo katika mwaka 2014/15 uwiano ulikuwa **0.86:1** ukimaanisha kuwa kwa mapato ya **shilingi 1000** yaliyokuwa yakipatikana kulikuwa na matumizi ya shilingi 860. Mwaka 2015/16 uwiano ulikuwa **0.87** na mwaka 2016/17 uwiano ulikuwa **0.91**.

Mheshimiwa Spika, ulinganifu unaonesha kuwa Bodi ya Utalii Tanzania (TTB) imekuwa na uwiano unaobadilika kwa kuwa matumizi yaliongezeka na kupita kikomo na baadae yakapungua. Katika mwaka 2014/15, uwiano ulikuwa **152.2:1** ikimaanisha kuwa, kwa kila **shilingi 100** iliyopatikana kulikuwa na matumizi ya **shilingi 152.2**. Aidha, mwaka 2015/16 uwiano huo ulipungua na kufikia **92.7:1** ikimaanisha kuwa, kwa kila shilingi 100 kulikuwa na matumizi ya **shilingi 92.7**.

Kamati imechambua Taarifa ya Chuo Kikuu Mzumbe na kubaini uwiano usioridhisha. Uchambuzi unaonesha kuwa mwaka 2013/14 uwiano wa mapato na matumizi ulikuwa **0.97:1** ikimaanisha kuwa, kwa kila mapato ya **shilingi 1000** yaliyopatikana kulikuwa na matumizi ya **shilingi 970**. Katika mwaka 2014/15 uwiano ulikuwa **0.99:1** ambapo matumizi yaliongezeka. Mwaka 2015/16 uwiano uliongezeka zaidi hadi

1.05:1 ukimaanisha kuwa, kwa kila mapato ya **shilingi 1000** kulikuwa na matumizi ya **shilingi 1,105**.

Tatizo la uwiano wa mapato na matumizi pia limebainika katika Mamlaka ya Masoko ya Mitaji na Dhamana (CMSA).

Serikali Kutolipa Kulipa Madeni Yake kwa Wakati

Mheshimiwa Spika, Suala lingine lililobainika ni baadhi ya mashirika kushindwa kujiendesha na kukamilisha miradi yake kwa ufanisi na kwa wakati. Hali hii inatokana na kuchelewa kulipwa madeni kutoka kwa wateja wao ikiwemo hasa Serikali kuu, Halmashauri na Taasisi za Umma.

Mfano wa mashirika ambayo yanaidai serikali madeni makubwa na ya muda mrefu ni Mamlaka ya Uchimbaji wa Visima na Mabwawa inayodai jumla ya **shilingi bilioni 2.7** na Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dodoma (DUWASA) inayodai jumla ya **shilingi bilioni 2** ikijumuisha na Ankara ya mwezi Januari, 2017. Vile vile Shirika la Uzalishaji mali la Jeshi la kujenga Taifa (SUMA JKT) kupitia Kampuni yake ya ulinzi inadai Taasisi za Serikali na Mashirika ya umma jumla ya **Shilingi Bilioni 5.8**.

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikidaiwa na Bohari ya Madawa (MSD) ambapo, deni hilo limekuwa likiongezeka kwa asilimia 0.4 kutoka Shilingi **Bilioni 143.8** kwa mwaka 2016 hadi kufikia Shilingi **Bilioni 144.39** kwa mwaka 2016/17. Aidha, kiasi kilicholipwa na Serikali kwa mwaka 2016/17 ni Shilingi **Bilioni 11.2** ikilinganishwa na kiasi cha Shilingi **Bilioni 70** kilichotengwa kulipwa kwa mwaka 2017/18 ambacho hakijalipwa hadi sasa.

Hali hii imesababisha mashirika hayo kudaiwa na wazabuni na kushindwa kuwalipa kwa wakati na hata kushindwa kukuza mitaji yake. Hata hivyo, Taasisi nyingi za Umma zimekuwa na uwezo mdogo wa kukusanya madeni kutoka kwa wadaiwa wao kwa kukosa mikakati madhubuti ya ukusanyaji wa madeni.

Changamoto ya Sheria ya Manunuzi ya Umma

Mheshimwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa kina na kubaini upungufu katika Sheria ya manunuzi ya Umma. Kamati imepitia taarifa ya Wakala wa Uchimbaji Visima na Mabwawa (DDCA) na kubaini changamoto inayotokana na Sheria ya Manunuzi. Sheria ya manunuzi ya Umma imeangalia Taasisi za Serikali kama Taasisi nunuzi (*Procuring Entity*) na haikuzingatia Taasisi za Serikali kama Mkandarasi. Kutokana na hali hiyo, Wakala umekuwa ukikosa kazi kwa kuchelewa kwa michakato ya ununuzi hususan miradi ya uchimbaji ambayo utekelezaji wake ni wa muda mfupi. Aidha Taasisi imekuwa ikinunua vifaa kwa bei kubwa. Pamoja na changamoto hiyo, Wakala inaelekezwa kuzingatia Sheria na taratibu za ununuzi.

Aidha, Mamlaka ya Elimu na Ufundi Stadi (VETA) imekabiliwa na changamoto hiyo kwa kuwa utekelezaji wa miradi unahusisha kutumia taratibu za Benki ya AFDB na PPRA kwa pamoja hatua inayochangia ucheleweshaji katika kutekeleza miradi kwa wakati.

Vile vile, Bohari ya Madawa (MSD) inakabiliwa na changamoto ya Sheria ya Manunuzi ya Umma ambapo, kutokana na muda mrefu unaotumika katika kukamilisha mchakato wa manunuzi ya madawa nje ya nchi, MSD imekuwa ikitumia gharama kubwa ya kutunza dawa kwa muda mrefu kwakuwa mchakato wa kupatikana kwa dawa

zilizoaagizwa nje ya nchi unachukua takriban miezi tisa pamoja na kupunguza ufanisi wa dawa.

Utegemezi Mkubwa wa Ruzuku ya Serikali

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa taarifa mbalimbali za Mashirika ya umma, Kamati imebaini kuwa baadhi ya mashirika na taasisi za umma zinategemea kwa kiasi kikubwa ruzuku ya serikali katika kujiendesha na kutekeleza miradi yake. Hali hii imezifanya baadhi ya taasisi kutokuwa na juhudi ya kutafuta mtaji na kutegemea Serikali kupita kiasi. Baadhi ya taasisi ambazo zimeshindwa kutekeleza majukumu yake pale Serikali iliposhindwa kuchangia au kuchelewesha hela za ruzuku ni pamoja na Bodi ya Utalii, Shirika la Elimu Kibaha, Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko, Kampuni ya Ndege ya Tanzania (ATCL) na Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO).

Aidha, kumekuwa na uwiano usio mzuri katika Taasisi za Umma zinazofanya uwekezaji kwani Taasisi nyingi zimekuwa zikitegemea kuwezesha na Serikali kwa kiasi kikubwa (ruzuku) pasipo kutegemea mikopo kutoka taasisi za fedha kwa ajili ya uendeshaji wa Taasisi na kurejesha mikopo hiyo. Hali hii imefanya Mashirika ya Umma kushindwa kuwajibika ipasavyo (accountability).

Uchambuzi uliofanywa na Kamati katika taarifa ya Shirika la Elimu Kibaha umebaini kuwa, uwiano wa Ruzuku ya Serikali kwa mapato ya jumla ya Shirika unaonesha kuwa, Ruzuku ya Serikali ni sawa na wastani wa **asilimia 73** ya mapato yote kwa kila mwaka. Hivyo mapato ya ndani ya Shirika yanachangia wastani wa **asilimia 27** tu ya

mapato yote. Hali hii inatokana na Shirika kushindwa kutumia vizuri vyanzo vya ndani kwa ajili ya kujipatia mapato.

Utendaji na uendeshaji usioridhisha wa Taasisi na Mashirika ya Umma

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulijikita katika utendaji na uendeshaji wa Taasisi za Umma. Katika eneo hili, Kamati ilifanya uchambuzi katika maeneo makuu matatu ambayo ni; Viongozi wa Taasisi kutopewa Mikataba ya ufanyaji kazi (Performance Base Contract), Taasisi kujiendesha kwa hasara na matumizi makubwa, Taasisi kutokuwa na vipaumbele katika kutekeleza miradi na kufanya kazi zilizo nje ya jukumu la msingi

Mheshimiwa Spika, katika eneo la utendaji na uendeshaji wa taasisi za umma, kamati ilibaini kuwa Taasisi nyingi zimeshindwa kufikia malengo yake kwa kiwango kilichotarajiwa kwa kuwa katika Mikataba ya utendaji kazi ya viongozi wa Mashirika, hapakuainishwa kipimo cha utendaji kazi na muda wa utekelezaji wa miradi (Performance Based Contract). Hali hii inasababisha miradi ya Taasisi hizo kutokamilika kwa wakati na kutoleta tija iliyotarajiwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imebaini kuwa taasisi nyingi zimekuwa zikijiendesha kwa hasara kwa sababu mbalimbali ambazo ni matumizi makubwa kuliko mapato, Mfano matumizi ya Kampuni ya Ndege ya Tanzania (ATCL) yamekuwa yakiongezeka kwa kiasi kikubwa na hivyo kuifanya Kampuni kujiendesha kwa hasara. Katika kipindi cha miaka mitatu mfululizo, kuanzia mwaka wa fedha 2014/15 hadi 2016/17 matumizi yaliongezeka kwa kiwango cha juu ikilinganishwa na mapato yaliyokusanywa na kupelekea Kampuni kupata hasara kwa miaka yote mitatu kama ifuatavyo; mwaka 2014/15 **Shilingi**

94,355,952,000.00, mwaka 2015/16 **shilingi 109,271,250,000.00** na mwaka 2016/17 **shilingi 113,770,184,000.00**. Hali hii hairidhishi na kama itaendelea itafanya uhai wa Kampuni kuwa mashakani.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imebaini uwepo wa matumizi makubwa katika Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TAN TRADE) ambapo, Mamlaka imekuwa na matumizi makubwa kuliko mapato hali iliyosababisha kuwepo kwa **nakisi** ya kiasi cha **shilingi Milioni 397.9** mwaka 2013/14, **shilingi milioni 614.6** mwaka 2014/15 na **shilingi milioni 838.2** mwaka 2015/16.

Uchambuzi umebaini kuwa, ongezeko hili kubwa la matumizi limechangiwa na ongezeko la matumizi mengineyo, mishahara na gharama za utawala wakati gharama za uwekezaji (gharama za maonesho na kutangaza bidhaa na gharama za utafiti) zimepungua kutoka **asilimia 32.5** mwaka 2011/12 hadi **asilimia 16.8** mwaka 2015/16 ambazo kimsingi zilipaswa kupanda kwa lengo la kukuza kipato cha taasisi hii.

Kupungua kwa uwekezaji kumeathiri mapato yatokanayo na upangishaji kipindi kisicho cha maonesho, maonesho ya viwanda, elimu na Uhuru ambapo mapato yalipungua kutoka **asilimia 22.3** ya mapato yote mwaka 2011/12 hadi **asilimia 8.5** ya mapato yote mwaka 2015/16. Hali hii imechangia kushuka kwa mapato mengineyo kutoka **shilingi bilioni 1,117.2** mwaka 2011/12 hadi **shilingi bilioni 546.9** mwaka 2015/16.

Vile vile, Kamati imebaini kuwa, Shirika la Elimu Kibaha limekuwa likipata **nakisi** (Deficit) kwa miaka mitano mfululizo ya wastani wa **Shilingi Bilioni 1.2** kwa mwaka. Katika kipindi cha miaka mitatu ya mwanzo, nakisi imeongezeka kutoka **Shilingi Milioni 482** Mwaka

2012/13 hadi **Shilingi Biloni 3.2** Mwaka 2014/15. Aidha, katika miaka miwili ya mwisho, nakisi imekuwa ikipungua hadi kufikia **Shilingi Milioni 955** Mwaka 2016/17.

Mheshimwa Spika, Katika upande wa vipaumbele, Kamati imebaini kuwa baadhi ya taasisi zinazofanya uwekezaji wa mitaji ya umma hazina vipaumbele katika kuwekeza mitaji yake kwenye miradi ya maendeleo. Taasisi zimekuwa zikitawanya mtaji mdogo walionao kwa kuwekeza kwenye miradi mingi kwa wakati mmoja, hali inayosababisha miradi mingi kutokamilika kwa wakati na kutoleta matokeo yaliyotarajiwa. Mfano Shirika la uzalishaji Mali SUMA JKT pia limejikuta likishindwa kukamilisha miradi yake kwa kuwa haikuweka vipaumbele katika miradi yake na kuamua kuanzisha miradi mingi kwa wakati mmoja wakati mtaji wake hauwezi kuikamilisha yote kwa pamoja.

Vile vile, Taasisi zimekuwa zikifanya uwekezaji mkubwa kwenye miradi ambayo haiendani na jukumu la msingi la kuazishwa kwa taasisi husika. Mfano, Chuo kikuu cha Mzumbe kwa kiasi kikubwa kimeacha jukumu lake la msingi la kuwekeza kwenye taaluma (kufundisha, kufanya utafiti na kutoa ushauri elekezi) ambapo majukumu hayo ni vyanzo vya mapato na badala yake wamejikita kwenye miradi ya majengo na ardhi ambapo mtaji umetawanywa kiasi cha kugeuka mzigo mkubwa wa kulipa kodi ya ardhi na majengo ambayo bado hayajaanza kuzalisha.

Uwiano Hasi wa Mali kwa Madeni

Mheshimiwa Spika, uchambuzi mwingine wa Kamati ulilenga katika kuangalia uwiano wa ulipaji wa madeni kwa mali. Taarifa

zilizochambuliwa na Kamati zimeonesha mapungufu kwa baadhi ya Taasisi za Umma ambapo zimeshindwa kulipa madeni yake kwa kutumia mali zake.

Kamati ilipokea na kuchambua Taarifa ya Shirika la Elimu Kibaha (KEC) na kubaini hali mbaya ya **ukwasi**. Hali ya ukwasi ya Shirika ni mbaya kwa kuwa mali za muda mfupi haziwezi kulipa madeni yake ya muda mfupi inapolazimika kufanya hivyo. Hali hii inaoneshwa na uwiano wa mali za muda mfupi kwa madeni ya muda mfupi (current Asset Ratio) ambao ni 0.36:1 badala ya uwiano wa 2:1. Shirika linatakiwa kuwa na mkakati wa kuongeza mapato ya Taasisi.

Aidha, uwiano wa mali kwa madeni wa Bodi ya Utalii Tanzania (TTB) hauridhishi kwani sehemu kubwa ya mali zake zimelipwa kwa madeni na kiasi kidogo tu cha mali kimelipwa kwa mtaji. Kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 uwiano wa mali kwa madeni ulikuwa asilimia 77.6 ambao ni mkubwa, hali hii kama itaendelea inaweza kusababisha Bodi kufilisiwa ili kulipa madeni husika.

Uwiano Hasi wa Mapato kwa Mali

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma imechambua pia uwiano wa mapato kwa mali wa Taasisi za Umma na kubaini changamoto za kiutendaji katika upande wa mapato yatokanayo na mali. Changamoto hiyo ilionekana kwenye Shirika la Elimu Kibaha ambapo, uwiano wa mapato kwa mali (Revenue to Asset) ambao ni asilimia 11 unaashiria kuwa, Shirika limeshindwa kutumia vyema mali zake kwa ajili ya kuzalisha mapato. Uwiano huu umejumuisha mapato yanayotokana na ruzuku. Aidha, iwapo mapato ya ndani pekee yatahusishwa, uwiano utakuwa ni asilimia 3. Hali hiyo

imesababishwa na kuwepo majengo mengi ya shule na vyuo ambavyo havizalishi mapato ya kutosha. Vile vile, Shirika limekuwa na viwanja vingi ambavyo havitumiwi na vingine vimekodishwa kwa mikataba ambayo haileti mapato ya kutosha.

Changamoto za Miundo ya Taasisi na Mashirika ya Umma

Mheshimiwa Spika, Ufanisi wa utendaji wa Taasisi na Mashirika ya Umma unapimwa kutokana na vigezo mbalimbali. Moja ya vigezo hivyo ni Muundo wa Taasisi ambao unaiwezesha Taasisi kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. Miundo ya baadhi ya Taasisi na Mashirika ya Umma haiendani na mazingira wala mwelekeo wa kufanya uwekezaji wenye tija na kushindwa kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi.

Miundo ya Taasisi za Umma zilizo nyingi iliandaliwa wakati wa uanzishwaji wa Taasisi hizo. Kutokana na mabadiliko ya muda na teknolojia, miundo hiyo imekuwa haiendani na wakati wa sasa na kutokidhi mahitaji ya Taasisi za Umma. Baadhi ya taasisi ambazo zinahitaji kufanyiwa marejeo katika miundo yake ni Benki Kuu ya Tanzania (BOT), Shirika la Elimu Kibaha (KEC), Shirika la Uzalishaji mali JKT (SUMA JKT), Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC), Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (CPB)

Mheshimiwa Spika, uchambuzi uliofanywa na Kamati katika Taarifa za Benki Kuu ya Tanzania (BOT) ulibaini kuwa, Muundo wa Benki umempa mamlaka Gavana wa Benki kuwa Mwenyekiti wa Bodi na wakati huo huo ni Mtendaji Mkuu wa Benki. Muundo huu unakinzana na uendeshaji mzuri wa Taasisi kwani Mwenyekiti wa Bodi atashindwa kuisimamia Taasisi ipasavyo kwa kuwa ndiye Mtendaji Mkuu.

Changamoto za Jumla

Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji wa majukumu ya Kamati katika kipindi cha Januari, 2017 hadi Januari, 2018 changamoto kadhaa zilijitokeza, baadhi ya changamoto hizo ni pamoja na-:

i) Muda mchache wa kupitia Taarifa za Taasisi na Mashirika ya Umma.

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 12 ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 inaipa Kamati mamlaka ya kuchambua Taarifa za Taasisi na Mashirika ya Umma na Makampuni ambayo Serikali ina hisa. Jumla ya Taasisi hizo ambazo zipo chini ya Msajili wa Hazina ni 269. Aidha, kutokana na muda ambao umekuwa ukitengwa na Bunge kwa ajili ya shughuli za Kamati, imekuwa ni shida kwa Kamati kuweza kupitia idadi kubwa ya Taasisi na Mashirika ya Umma ili kubaini iwapo uwekezaji wa Taasisi hizo una tija kwa Taifa.

Aidha, kwa mwaka 2016, Kamati iliweza kuchambua Taarifa za Taasisi na Mashirika ya Umma Arobaini na Moja (41) kati ya Mia Mbili Arobaini na Tatu (243). Idadi hiyo imepungua ambapo, kwa mwaka 2017 Kamati imechambua Taarifa za jumla ya Taasisi na Mashirika ya Umma yapatayo Ishirini na Tatu (23) kati ya Taasisi Mia Mbili Sitini na tisa (269) zilizo chini ya Msajili wa Hazina.

ii) Ziara za Ukaguzi

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha kuanzia Januari, 2017 hadi Januari, 2018 Kamati imepokea na kuchambua Taarifa ya Taasisi na Mashirika ya Umma Ishirini na Tatu (23) ambapo kamati imepata nafasi ya kufanya ukaguzi wa miradi ya uwekezaji katika Taasisi Tatu pekee.

Kamati imeshindwa kufanya ukaguzi katika Taasisi ambazo zimewasilisha taarifa zake mbele ya Kamati kutokana na ufinyu wa muda uliopangwa kwa Kamati kufanya ziara. Hali hii imesababisha Kamati kushindwa kuona uhalisia wa miradi inayosimamiwa na Taasisi za Umma na kutoa ushauri stahiki.

iii) Changamoto za Kisheria

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji wa majukumu ya Kamati kwa kipindi cha kuanzia Januari, 2017 hadi Januari, 2018 Kamati ilikabiliwa na changamoto za kisheria kama ifuatavyo:-

- a) Sheria zilizoanzisha Taasisi na Mashirika ya Umma hazimtambui Msajili wa Hazina kama Msimamizi wa uwekezaji unaofanywa na Serikali hivyo Taasisi hizo zimejikuta zikifanya uwekezaji wa mitaji ya Umma katika miradi mbalimbali bila kufuata miongozo ya uwekezaji inayotolewa na Msajili wa Hazina. Hali hii inatokana na Kutokuwepo kwa sheria moja mahsusini inayoainisha majukumu ya Msajili wa Hazina ya kusimamia Taasisi na Mashirika ya Umma;
- b) Utekelezaji wa Sheria ya Manunuzi ya Umma ya mwaka 2011 umekuwa na changamoto kwa kuwa mchakato wa manunuzi ambao umewekwa na masharti ya Sheria hii umekuwa ukichelesha utekelezaji wa miradi hali inayosababisha gharama za mradi kuongezeka pamoja na kuongezeka kwa muda wa utekelezaji wa mradi. Baadhi ya masharti ya Sheria ya Manunuzi yaliyoainishwa ni:-
 - i) Utaratibu wa mchakato wa Manunuzi kuanzia siku za kutangaza zabuni(local 21days/ 30 days international) hadi mchakato wake ukamilike;

- ii) Utaratibu wa kumchukua mzabuni mwenye bei ya chini (Lowest bidder);
 - iii) Utaratibu wa rufani kwa mzabuni ambaye hajaridhishwa na mchakato wa kumpata mzabuni; na
 - iv) Masharti yanayokataza uzabuni usifanywe moja kwa moja kati ya taasisi ya manunuzi na mzabuni.
- c) Sheria za baadhi ya Taasisi na Mashirika ya Umma kuweka masharti magumu ya vyanzo vya fedha ikiwepo masharti ya ukopaji wa mitaji kutoka Taasisi za fedha Mfano SUMA JKT na Taasisi zingine ambazo zinaanzishwa chini ya Sheria *The Corporation Sole (Esterblishment) Act* Kifungu cha 5 (2) imeweka masharti kuwa Taasisi za Fedha ambazo wanazoruhusiwa kukopa ni TIB, NBC na CRDB suala la hili limekuwa kikwazo kwa Taasisi hizo kukopa mitaji.

Ufuatiliaji wa Utekelezaji wa Mapendekezo yaliyokwishatolewa na Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma iliwasilisha Taarifa yake ya Mwaka 2016 mbele ya Bunge lako Tukufu. Taarifa hiyo ilijumuisha Maoni na Mapendekezo ya Kamati ambayo Serikali ilitakiwa kuyafanyia kazi ili kuongeza tija na ufanisi katika Taasisi na Mashirika ya Umma. Kamati imekuwa ikifuatilia utekelezaji wa mapendekezo yake kupitia kwa Msajili wa Hazina ambaye ndiye msimamaizi mkuu wa Taasisi na Mashirika ya Umma kwa niaba ya Serikali.

Hata hivyo, baadhi ya mapendekezo yaliyotolewa na Kamati hayajafanywa kazi kikamilifu na Serikali hali inayosababisha Utendaji na Uwekezaji wa baadhi ya Taasisi na Mashirika ya Umma kutoleta tija

kwa Taifa. Hoja ambazo utekelezaji wake haujakamilika kikamilifu ni kama ifuatavyo-:

- i) Kamati ilipendekeza Mamlaka zinazohusika kufanya uteuzi wa Bodi za Wakurugenzi katika Taasisi na Mashirika yote ya Umma ili Taasisi hizo zipate usimamizi madhubuti na ziweze kufanya kazi kwa ufanisi na kuhakikisha kuwa malengo ya kuanzishwa kwa Taasisi na Mashirika hayo yanafikiwa. Aidha, pamoja na mapendekezo haya muhimu kwa Serikali, bado kuna Taasisi na Mashirika ya Umma ambayo hayana Bodi za Wakurugenzi. Mfano Bodi ya Wakurugenzi ya Bohari ya Dawa (MSD) imemaliza muda wake mwaka mmoja sasa na uteuzi wa bodi mpya haujafanyika. Mfano mwingine wa Taasisi ambayo haina bodi ya wakurugenzi ni Kampuni Hodhi ya Rasilimali za Reli (RAHCO)
- ii) Hoja nyingine ambayo haijafanyiwa kazi kikamilifu ni upungufu wa mitaji katika Taasisi na Mashirika ya Umma. Kamati ilipendekeza Serikali ipeleke mitaji ya kutosha kama ilivyoahidi kufanya wakati wa uanzishwaji wa baadhi ya Taasisi na Mashirika ya Umma. Hata hivyo, bado kuna Taasisi ambazo hazijapelekewa mitaji hali inayosababisha taasisi hizo kushindwa kujiendesha kwa ufanisi. Mfano wa Taasisi hizo ni Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania (TADB) ambapo mtaji uliopo sasa ni **asilimia 7.5** tu ya mtaji wote unaotakiwa.
- iii) Hoja ya Serikali kutolipa madeni yake kwa wakati bado haijafanyiwa kazi na Serikali kwa kuwa Taasisi na Mashirika ya Umma yaliyo mengi ambayo yanatoa huduma kwa Serikali

yanashindwa kujiendesha na kutekeleza miradi yake kutokana na fedha nyingi wanazodai kuwa mikononi mwa Serikali.

iv) Hoja nyingine ni Taasisi na Mashirika ya Umma kuzingatia Sheria ya Msajili wa Hazina ya Taasisi kutofanya matumizi yanayozidi asilimia 60 ya mapato ghafi. Serikali imeshindwa kuziwajibisha Taasisi na Mashirika yanafanya matumizi makubwa zaidi ya mapato hali inayopelekea Taasisi kupata nakisi.

v) Serikali haijafanyia kazi kikamilifu mapendekezo ya Kamati kuhusu Watendaji wenye sifa wanaokaimu kwa muda mrefu kuthibitishwa katika nafasi zao. Aidha, bado kuna Watendaji wa Taasisi na Mashirika ya Umma ambao hawajathibitishwa na wamezitumikia nafasi hizo kwa muda mrefu hali inayowafanya wakose mamlaka kamili katika utendaji kazi na hivyo kupunguza ufanisi.

iii. SEHEMU YA TATU

MAONI NA MAPENDEKEZO

Mheshimiwa Spika, kutokana na uchambuzi wa kina uliofanywa na Kamati kuhusiana na Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, Kamati inapenda kutoa maoni ya jumla kama ifuatavyo:-

Taasisi na Mashirika ya Umma yameendelea kukosa ufanisi na tija kutokana na kutozingatia miongozo mbalimbali ya kibiashara. Taasisi na Mashirika ya Umma yanayotegemea ruzuku ya Serikali

bado hayajaweza kuwa na mikakati madhubuti ya kujiondoa kwenye utegemezi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kuwa Serikali iliyaanzisha Mashirikia hayo ili kutoa huduma bora kwa jamii. Hata hivyo, miundo isiyoendana na mazingira wala mwelekeo wa uwekezaji wenye tija imesababisha mashirika hayo kukosa ufanisi na tija.

Mheshimiwa Spika, pamoja na faida inayotokana na uwekezaji wa mitaji ya umma kuongezeka kutoka **shilingi billion 422** kwa mwaka 2016 hadi **Shilingi bilioni 885** kwa mwaka 2017, bado faida hiyo ni kidogo ikilinganishwa na uwekezaji ambao serikali imeufanya kwenye mashirika hayo.

Mheshimiwa Spika, moja ya sababu zilizopelekea ongezeko la faida hiyo ni maoni na mapendekezo ambayo Kamati hii iliyatoa kwenye taarifa yake ya mwaka 2016/17.

Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa maoni ya Kamati yaliyotokana na uchambuzi wa mitaji ya umma, naomba kutoa mapendekezo ya Kamati kama ifuatavyo:-

Upungufu wa Mitaji

Kwa kuwa, baadhi ya Taasisi na Mashirika ya Umma ambayo Serikali imewekeza zimebainika kuwa na upungufu wa mitaji,

Na kwa kuwa, upungufu huo umesababisha Taasisi na Mashirika hayo kushindwa kutekeleza majukumu yake ya msingi kwa ufanisi na kutoleta tija inayotarajiwa,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali ipeleke mitaji kwa Taasisi na Mashirika ambayo iliahidi kufanya hivyo wakati wa uanzishwaji wa Taasisi hizo ili ziweze kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi na tija.

Kutokuwepo kwa Uwiano Mzuri wa Mapato na Matumizi

Kwa kuwa, uwiano wa mapato na matumizi kwa baadhi ya Taasisi na Mashirika ya umma umekuwa si wa kuridhisha kutokana na Taasisi nyingi kuwa na kiasi kikubwa cha matumizi ikilinganishwa na mapato,

Na kwa kuwa, matumizi makubwa yamekuwa yakisababisha Taasisi na Mashirika ya umma kutokuwa na ziada na kupata nakisi,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali:-

- a) Iziagize Taasisi za umma ziweze kupunguza matumizi yasiyoendana na uwekezaji ili Taasisi hizo zijielekeze zaidi katika kufanya uwekezaji wenye tija, na
- b) Iziagize Taasisi na Mashirika ya Umma kuzingatia Sheria ya Msajili wa Hazina Sura 370 na kuziwajibisha endapo zitavuka kiwango cha matumizi cha asilimia 60 ya mapato ghafi.

Serikali Kutolipa Madeni Yake Kwa Wakati

Kwa kuwa, Serikali imekuwa na utamaduni wa kutolipa madeni yake kwa Taasisi na Mashirika ya Umma kwa wakati baada ya kupata huduma,

Na kwa kuwa, hali hiyo imesababisha Taasisi na Mashirika ya Umma kushindwa kujiendesha na kukamilisha miradi yake kwa ufanisi na kwa wakati,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali ilipe madeni ambayo inadaiwa na Taasisi na Mashirika ya Umma. Aidha, Serikali iendeele kulipia huduma inazozipata kwa wakati ili Taasisi na Mashirika ya Umma yaweze kujiendesha.

Changamoto ya Sheria ya Manunuzi ya Umma

Kwa kuwa, Sheria ya manunuzi ya umma imeangalia Taasisi za Serikali kama Taasisi zenye kufanya manunuzi na kutozingatia kuwa baadhi ya Taasisi za Serikali ni mkandarasi,

Na kwa kuwa, upungufu huo wa Sheria ya manunuzi ya umma umesababisha Taasisi za umma ambazo ni Mkandarasi kukosa kazi kwa kuchelewa kwa michakato ya ununuzi kutokana na miradi yake kuwa ni ya muda mfupi,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali iondoe changamoto za Sheria ya manunuzi ya umma zinazokwamisha utekelezaji wa miradi kwa baadhi ya taasisi za umma.

Utegemezi Mkubwa wa Ruzuku ya Serikali

Kwa kuwa, taarifa mbalimbali za Taasisi na Mashirika ya umma zimebainisha kuwepo kwa utegemezi mkubwa wa ruzuku ya Serikali katika kujiendesha na kutekeleza miradi yake,

Na kwa kuwa, Hali hii imezifanya Taasisi hizo kutokuwa na ufanisi na kushindwa kutekeleza majukumu yake pale Serikali iliposhindwa kuchangia au kuchelewesha hela za ruzuku,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali izisimamie vizuri taasisi zake ili ziweze kuwa wabunifu na kutumia rasilimali walizonazo kwa ufanisi ili ziweze kujiendesha kibiashara, kuzalisha mapato, kupunguza na hata kuachana na utegemezi wa Serikali.

Utendaji na Uendeshaji usioridhisha wa Taasisi na Mashirika ya Umma

Kwa kuwa, Uendeshaji na Utendaji wa Taasisi za Umma umekuwa na changamoto ya Viongozi na watendaji wa taasisi kutopewa mikataba ya ufanyaji kazi (*Performance based Contract*),

Na kwa kuwa, ukosefu wa mikataba hiyo husababisha kukosekana kwa kipimo stahiki cha utendaji wa kazi na muda wa utekelezaji wa majukumu yao na hivyo kuyafanya mashirika yaendeshwe kwa hasara,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali kupitia Msajili wa Hazina, iweke utaratibu madhubuti utakaowalazimu Viongozi na Watendaji wa Taasisi na Mashirika ya Umma kufanya kazi zao kulingana na vipimo vilivyowekwa (*Performance Based Contract*) ili kuyafanya mashirika yaendeshwe kwa ufanisi na tija

Uwiano Hasi wa Mali kwa Madeni

Kwa kuwa, Taarifa zilizochambuliwa na Kamati zimeonesha mapungufu kwa baadhi ya Taasisi za Umma ambazo zimeshindwa kulipa madeni yake kwa kutumia Ukwasi,

Na kwa kuwa, hali hii kama itaendelea inaweza kusababisha Taasisi na Mashirika ya Umma yenye tatizo la uwiano usioridhisha kufilisiwa ili kulipa madeni wanayodaiwa,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali iboreshe usimamizi wa Taasisi na Mashirika yake ili kuongeza tija pamoja na kulipa madeni ya muda mfupi na muda mrefu.

Uwiano Hasi wa Mapato kwa Mali (Revenue to Asset)

Kwa kuwa, Taasisi na Mashirika ya Umma yaliyo mengi yamekosa ubunifu na kushindwa kutumia vyema mali zake kwa ajili ya kuongeza mapato na kusababisha uwiano wa mapato kwa mali kutoridhisha,

Na kwa kuwa, kukosekana kwa uwiano mzuri wa mapato kwa mali kumesababishwa na mali za Taasisi na Mashirika ya umma kutotumika kuongeza mapato hivyo kuzifanya Taasisi kutumia mali zake chini ya kiwango na kukosa tija inayotarajiwa,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali izitake Taasisi na Mashirika yake kuzitumia vizuri mali zake kwa lengo la kuongeza mapato yake na kuleta tija inayokusudiwa.

Changamoto za Miundo ya Taasisi na Mashirika ya Umma

Kwa kuwa, Miundo ya baadhi ya Taasisi na Mashirika ya Umma haiendani na mazingira wala mwelekeo wa uwekezaji wenye tija kutokana na mabadiliko ya muda na teknolojia,

Na kwa kuwa, miundo hiyo kutokidhi mahitaji ya sasa ya Taasisi na Mashirika hayo imekuwa kikwazo cha utendaji na utekelezaji mzuri wa majukumu ya Taasisi husika na kutofikia tija iliyotarajiwa,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali kupitia Msajili wa Hazina ifanye mapitio/marejeo ya miundo ya Taasisi na Mashirika

ambayo imeonekana kutokidhi mahitaji ya sasa ili kupata miundo inayokidhi mahitaji ya sasa ya mashirika na kuleta ufanisi.

Changamoto za Kisheria

Kwa kuwa, Uchambuzi wa Kamati katika eneo la Sheria zilizoanzisha Taasisi na Mashirika ya Umma umebainisha changamoto mbalimbali zinazokwamisha Utendaji wenye ufanisi ikiwa ni pamoja na Kukosekana kwa Sheria moja inayoelezea majukumu ya Msajili wa Hazina,

Na Kwa kuwa, Changamoto hizo zimesababisha Utendaji wa Taasisi na Mashirika ya Umma kutoleta tija kutokana na kukosekana kwa usimamizi madhubuti,

Kwa hiyo basi, Bunge linashauri kuwa Serikali iwasilishe Bungeni muswada wa sheria unaoainisha kwa ufasa na kubainisha majukumu yote ya Msajili wa Hazina ili kuimarisha usimamiaji wa Taasisi na Mashirika ya Umma.

iv. SEHEMU YA NNE

HITIMISHO

Shukurani

Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kukushukuru wewe binafsi, Naibu Spika, na Wenyeviti wa Bunge, kwa uongozi wenu makini ulioniwezesha kuwasilisha Taarifa hii hapa Bungeni.

Aidha, Kamati imeweza kutekeleza majukumu yake kutokana na maelekezo ya kiti chako. Vile vile, Kiti chako kimeweza kutoa ushauri na msaada kwa kipindi chote cha utekelezaji wa shughuli za Kamati.

Kwa namna ya pekee, napenda kumshukuru Prof. Oswald Mashindano Msajili wa Hazina kwa ushirikiano wake alioutoa kwa Kamati kwa kushauri namna bora ya kuzifanya Taasisi na Mashirika ya Umma ziwe na ufanisi katika utendaji na uwekezaji na kuleta tija kwa Taifa. Aidha, napenda kuwashukuru wafanyakazi wote wa ofisi ya Msajili wa Hazina ambao wamekuwa wakishirikiana kwa karibu na Kamati katika kuhakikisha kunakuwa na usimamizi madhubuti wa Taasisi na Mashirika ya Umma.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, kwa kutekeleza majukumu ya Kamati hii kwa moyo na uadilifu mkubwa. Aidha, nawapongeza kwa kushiriki kikamilifu katika kuboresha mijadala, maoni na mapendekezo ya Kamati na kunipa heshima ya kuiwasilisha Taarifa hii mbele ya Bunge lako Tukufu.

Naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Albert Obama Ntabaliba, Mb _ Mwenyekiti
2. Mhe. Lolesia Jeremia Bukwimba, Mb – M/Mwenyekiti
3. Mhe. Agnes Mathew Marwa, Mb _ Mjumbe
4. Mhe. Amina Saleh Mollel, Mb _ Mjumbe
5. Mhe. Constantine John Kanyasu, Mb _ Mjumbe

6. Mhe. Esther Amos Bulaya, Mb _ Mjumbe
7. Mhe. Esther Nicholas Matiko, Mb _ Mjumbe
8. Mhe. Fatuma Hassan Toufiq, Mb _ Mjumbe
9. Mhe. Frank George Mwakajoka, Mb _ Mjumbe
10. Mhe. Joseph Leonard Haule, Mb _ Mjumbe
11. Mhe. Juma Othman Hija, Mb _ Mjumbe
12. Mhe. Maftah Abdallah Nachuma, Mb _ Mjumbe
13. Mhe. Mariam Nassoro Kisangi, Mb _ Mjumbe
14. Mhe. Muhammed Amour Muhammed, Mb - Mjumbe
15. Mhe. Oran Manase Njeza, Mb _ Mjumbe
16. Mhe. Othman Omar Haji, Mb _ Mjumbe
17. Mhe. Riziki Saidi Lulida, Mb _ Mjumbe
18. Mhe. Sabreena Hamza Sungura, Mb _ Mjumbe
19. Mhe. Sannda Edwin Mgante, Mb _ Mjumbe
20. Mhe. Sixtus Raphael Mapunda, Mb _ Mjumbe
21. Mhe. Stephen Hilary Ngonyani, Mb _ Mjumbe
22. Mhe. Vuma Hole Augustine, Mb _ Mjumbe
23. Mhe. Zainab Athuman Katimba, Mb _ Mjumbe
24. Mhe. Zaynab Matitu Vulu, Mb _ Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Ndugu Stephen Kagaigai kwa ushirikiano wa hali ya juu alioutoa na kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake kikamilifu na kwa wakati. Shukrani kwa Idara ya Kamati za Bunge kwa kuratibu shughuli za Kamati chini ya Mkurugenzi, Ndugu Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndugu Michael Chikokoto na Makatibu wa Kamati, Ndugu Amina Salumu na Ndugu Elieka Saanya na msaidizi wa Kamati Ndugu Pauline Mavunde. Pia

tunawashukuru Watumishi kutoka Ofisi ya Mshauri wa Mambo ya Sheria wa Bunge Ndugu Seraphine Tamba, Ndugu Matamus Fungo na Ndugu Hawa Manzurya pamoja na Idara ya Taarifa Rasmi za Bunge kwa ushirikiano wao mzuri.

Hoja

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii ni matokeo ya uchambuzi wa kina kuhusu Uwekezaji wa Mitaji ya Umma unaofanywa na Taasisi na Mashirika ya Umma, maoni ya Kamati na Mapendekezo yanayotokana na uchambuzi uliofanywa na Kamati kwa lengo la kuishauri Serikali katika eneo la Uwekezaji wa Mitaji ya Umma. Naomba kutoa hoja kwamba Bunge sasa liipokee Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, kuhusu uchambuzi wa Uwekezaji wa Mitaji ya Umma, na kuijadili ikiwa na Maoni na Mapendekezo ili hatimaye Serikali iyafanyie kazi.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa Hoja.

.....
Mhe. Albert O. Ntabaliba, Mb
Mwenyekiti
Kamati ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma.

02 Februari, 2018

KIAMBATISHO NAMBA 1

ORODHA YA TAASISI NA MASHIRIKA YA UMMA YALIYOFIKA MBELE YA KAMATI KWA KIPINDI CHA KUENZIA FEBRUARI 2017 HADI JANUARI 2018.

S/N	TAASISI	SHERIA ILIYOANZISHA
1.	Mamlaka ya Maji safi na Maji Taka Dodoma (DUWASA)	Ilianzishwa Tarehe 01 Julai, 1998
2.	Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL)	Ilianzishwa Mwaka 2002 kwa Sheria ya Makampuni Sura Na. 212
3.	Wakala wa Majengo Tanzania (TBA)	Ulianzishwa rasmi tarehe 17 Mei, 2002 chini ya Sheria ya Wakala "The Executive Agencies Act No. 30 of 1997".
4.	Benki ya Ma endeleo ya Kilimo Tanzania (TADB)	Imeanzishwa mwaka 2014 kwa mujibu wa Sheria ya Makampuni Na. 12 ya Mwaka 2002
5.	Mamlaka ya Elimu ya Ufundi Stadi (VETA)	Ilianzishwa kwa Sheria ya Bunge Na. 1 ya 1994 Sura ya 82.
6.	Wakala wa Uchimbaji Visima (DDCA)	Umeanzishwa kwa Mujibu wa Sheria ya Wakala wa Serikali Na.30 ya Mwaka 1997 (Executive Agencies Act, No. 30 of 1997)
7.	Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TAN-TRADE)	Ilianzishwa kwa Sheria ya Bunge Na.4 ya Mwaka 2009
8	Shirika la Uzalishaji Mali JKT (SUMA JKT)	Lilianzishwa kwa Amri ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Na.116 ya mwaka 1982 chini ya Sheria ya "The Corporation Sole (Establishment)

		Act No 23 of 1974'' [CAP 119 R.E 2002].
9.	Shirika la Utafiti wa Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO)	Ilizanzishwa kwa Sheria ya Bunge Na.5 ya Mwaka 1979 (The Tanzania Industrial Research and Development Organisation Act,[CAP 159 R.E 2002]
10.	Chuo Kikuu Mzumbe (MU)	Kinaendeshwa kwa mujibu wa Hati Idhini ya Chuo Kikuu Mzumbe ya mwaka 2007 iliyotolewa kwa mujibu wa Kifungu Na.25 cha Sheria ya Vyuo Vikuu Na. 7 ya Mwaka 2005.
11.	Mamlaka ya Masoko na Mitaji ya Dhamana (CMSA)	Ilizanzishwa chini a Sheria ya Masoko ya Mitaji na Dhamana SURA 79 ya Mwaka 1994
12.	Shirika la Elimu Kibaha (KEC)	Lilizanzishwa Mwaka 1963 kwa Tangazo la Serikali Na. 2/1970 chini ya sheria ya Mashirika ya Umma Sura 257
13.	Shirika la Bima Tanzania (NIC)	Lilizanzishwa tarehe 16 Oktoba, 1963, chini ya Sheria ya Makampuni, Sura212 (Companies Ordinance)
14.	Bodi ya Utalii Tanzania (TTB)	Ilizanzishwa chini ya Sheria ya Bunge Na. 364 ya Mwaka 1993
15.	Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC)	Kilizanzishwa kwa Sheria ya Bunge ya Bunge ya Novemba, 1981
16.	Shirika la Kuhudumia	Lilizanzishwa na Sheria ya Bunge

	Viwanda Vidogo (SIDO)	Na.28 ya Mwaka 1973
17.	Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (CPB)	Imeanzishwa kwa Sheria ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko Namba 19 ya Mwaka 2009
18.	Kampuni Hodhi ya mali za Reli (RAHCO)	Iliazishwa Mwaka 2007 kwa Sheria ya Reli Na. 4 ya Mwaka 2004
19.	Taasisi ya Tiba ya Moyo ya Jakaya Kikwete (JKCI)	Iliazishwa Tarehe 5 Septemba, 2015 kupitia Tangazo la Serikali Na. 454 na kuanza kufanya kazi rasmi Tarehe 1 Julai, 2016.
20.	Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu (HESLB)	Iliazishwa Mwaka 2004 kwa Sheria ya Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu SURA 178, kama ilivyorekebisha
21.	Bohari ya Dawa (MSD)	Imeanzishwa kupitia Sheria ya Bunge Na.13 ya Mwaka 1993 Sura ya 70 na kufanyiwa marejeo mwaka 2002
22.	Benki Kuu ya Tanzania (BOT)	Iliazishwa Mwaka 1966 kwa Sheria ya Benki Kuu Na.12 ya mwaka 1965.
23.	Mamlaka ya Udhibiti wa Manunuzi ya Umma (PPRA)	Imeanzishwa kwa Sheria ya manunuzi SURA 410 (Public Procurement Act, CAP 410)

KIAMBATISHO NA. 2

Orodha ya Taasisi za Nje ya nchi ambazo Serikali imewekeza

NA.	JINA LA TAASISI	UMILIKI WA SERIKALI
1	African Development Bank (ADB)	0.762%
2	Shelter Afrique	0.52%
3	East African Development Bank (EADB)	24.98%
4	International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)	0.06%
5	International Development Association (IDA)	0.26%
6	International Finance Corporation (IFC)	0.04%
7	Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)	0.22%
8	PTA BANK	8.36%
9	African Reinsurance Corporation (Africa Re)	0.800%
10	African Trade Insurance Agency (ATI)	8.370%

ORODHA YA MASHIRIKA NA UMILIKI KWA HISA

No.	NAME OF THE PARASTATAL	%
1	Agency for Development Education Management (ADEM)	100
2	Agricultural Input Trust Fund (AGITF)	100
3	Agriculture Seed Agency (ASA)	100
4	Air Tanzania Company Ltd	100
5	Architects and Quantity Surveyors Registration Board (AQRSB)	100
6	Ardhi University (AU)	100
7	Arusha International Conference Centre (AICC)	100
8	Arusha Technical College (ATC)	100
9	Arusha Urban Water and Sewerage Authority (AUWASA)	100
10	Babati Water and Sewerage Authority (BAWASA)	100
11	Bank of Tanzania (BOT)	100
12	Baraza la Kiswahili Tanzania (BAKITA)	100
13	Bukoba Urban Water and Sewerage Authority (BUWASA)	100
14	Business Registrations and Licensing Agency (BRELA)	100
15	Capital Markets and Securities Authority (CMSA)	100
16	Center for Agricultural Mechanization and Rural Technology (CAMARTEC)	100
17	Cereals & Other Produce Board of Tanzania (COPBT)	100
18	College of African Wildlife Management -Mweka (CAWM)	100
19	College of Business Education (CBE)	100
20	Community Development Training Institute (CDTI) - Tengeru	100
21	Contractors Registration Board (CRB)	100
22	Cooperative Audit & Supervision Corporation (COASCO)	100
23	Copy Right Society of Tanzania	100
24	Dar es Salaam Institute of Technology (DIT)	100
25	Dar es salaam Rapid Transport Agency (DART)	100

26	Dar es Salaam University College of Education (DUCE)	100
27	Dar es Salaam Water and Sewerage Authority (DAWASA)	100
28	Dar es Salaam Water and Sewerage Company (DAWASCO)	100
29	Dar-es-Salaam Maritime Institute (DMI)	100
30	Deposit Insurance Board (DIB)	100
31	Dodoma Urban Water and Sewerage Authority (DUWASA)	100
32	Drilling & Dam Construction Agency (DDCA)	100
33	East Africa Statistical Training Centre (EASTC)	100
34	E-Government Agency (e-GA)	100
35	Energy and Water Regulatory Authority (EWURA)	100
36	Engineers Registration Board (ERB)	100
37	Export Processing Zone Authority (EPZA)	100
38	Fair Competition Commission (FCC)	100
39	FAIR Competition Tribunal (FCT)	100
40	Gaming Board of Tanzania (GBT)	100
41	Geita Urban Water and Sewerage Authority (GUWASA)	100
42	Geological Survey of Tanzania (GST)	100
43	Government Chemist Laboratory Agency (GCLA)	100
44	Government Employee Provident Fund (GEPF)	100
45	Government Procurement Services Agency (GPSA)	100
46	Higher Education Student's Loan Board (HESLB)	100
47	Institute of Accountancy Arusha (IAA)	100
48	Institute of Adult Education (IAE)	100
49	Institute of Finance Management (IFM)	100
50	Institute of Judicial Administration (IJA)	100
51	Institute of Rural Development Planning - DODOMA (IRDP)	100
52	Institute of Social Works (ISW)	100
53	Iringa Urban Water and Sewerage Authority (IRUWASA)	100
54	Kibaha Education Centre (KEC)	100

55	Kigoma Urban Water and Sewerage Authority (KUWASA)	100
56	Kilimanjaro Airport Development Company Ltd (KADCO)	100
57	Law School of Tanzania (LST)	100
58	Lindi Urban Water and Sewerage Authority (LUWASA)	100
59	Livestock Training Agency (LITA)	100
60	Local Authorities Pension Fund (LAPF)	100
61	Local Government Training Institute - Hombolo (LGTI)	100
62	Marine Parks and Reserves Unit (MPRU)	100
63	Marine Service Co.	100
64	Mbeya University of Science and Technology (MUST)	100
65	Mbeya Urban Water and Sewerage Authority (MBEYAUWASA)	100
66	Medical Stores Department (MSD)	100
67	Mkwawa University College of Education (MUCE)	100
68	Morogoro Urban Water and Sewerage Authority (MOUWASA)	100
69	Moshi Cooperative University (MoCU)	100
70	Moshi Urban Water and Sewerage Authority (MUWASA)	100
71	Mozambique - Tanzania Centre for Foreign Relations (MTCFR)	100
72	Mtwara Urban Water and Sewerage Authority (MTUWASA)	100
73	Muhimbili National Hospital (MNH)	100
74	Muhimbili Orthopaedic Institute (MOI)	100
75	Muhimbili University Of Health and Allied Sciences. (MUHAS)	100
76	Musoma Urban Water and Sewerage Authority (MUWASA)	100
77	Mwalimu Nyerere Memorial Academy (MNMA)	100
78	Mwanza Urban Water and Sewerage Authority (MWAUWASA)	100
79	Mzinga Corporation	100

80	Mzumbe University (MU)	100
81	National Arts Council	100
82	National Board of Accountants and Auditors (NBAA)	100
83	National Bureau of Statistics (NBS)	100
84	National College of Tourism (NCT)	100
85	National Construction Council (NCC)	100
86	National Council for Technical Education (NACTE)	100
87	National Development Corporation (NDC)	100
88	National Economic Empowerment Council (NEEC)	100
89	National Environment Management Council (NEMC)	100
90	National Examination Council of Tanzania (NECTA)	100
91	National Food Reserve Agency (NFRA)	100
92	National Health Insurance Fund (NHIF)	100
93	National Housing Building Reserch Agency (NHBRA)	100
94	National Housing Corporation (NHC)	100
95	National Identity Authority (NIDA)	100
96	National Institute for Medical Research	100
97	National Institute for Productivity (NIP)	100
98	National Institute of Transport (NIT)	100
99	National Insurance Corporation (NIC)	100
100	National Land use Planning Commission (NLPC)	100
101	National Museum of Tanzania (NMT)	100
102	National Ranching Company (NARCO)	100
103	National Social Security Fund (NSSF)	100
104	National Sports Council (NSC)	100
105	National Sugar Institute	100
106	Ngorongoro Conservation Area Authority (NCAA)	100
107	Njombe Urban Water and Sewerage Authority (NJUWASA)	100
108	Occupational Safety Health Authority (OSHA)	100
109	Ocean Road Cancer Institute	100
110	Open University of Tanzania	100
111	Pharmacy Council of Tanzania (PCT)	100
112	PPF Pension Fund (PPF)	100
113	Procurement & Supplies Professionals &Technicians Board (PSPTB)	100

114	Public Procurement Appeals Authority (PPAA)	100
115	Public Procurement Regulatory Authority (PPRA)	100
116	Public Service Pension Fund (PSPF)	100
117	Registration Insolvency Trusteeship Agency (RITA)	100
118	Reli Assets Holding Company	100
119	Rural Energy Agency (REA)	100
120	SELF Microfinance Ltd	100
121	Shinyanga Urban Water and Sewerage Authority (SHUWASA)	100
122	Singida Urban Water and Sewerage Authority (SUWASA)	100
123	Small Industries Development Org. (SIDO)	100
124	Social Security Regulatory Authority (SSRA)	100
125	Sokoine University of Agriculture	100
126	Songea Urban Water and Sewerage Authority (SOUWASA)	100
127	State Mining Corporation (STAMICO)	100
128	Sugar Board of Tanzania (SBT)	100
129	Suma JKT Company	100
130	Sumbawanga Urban Water and Sewerage Authority (SUMUWASA)	100
131	Surface and Marine Transport Regulatory Authority (SUMATRA)	100
132	Tabora Urban Water and Sewerage Authority (TUWASA)	100
133	Tanga Urban Water and Sewerage Authority (TANGAUWASA)	100
134	Tanzania Agriculture Development Bank (TADB)	100
135	Tanzania Airports Authority (TAA)	100
136	Tanzania Atomic Energy Commission (TAEC)	100
137	Tanzania Automotive Technology Centre - NYUMBU (TATC).	100
138	Tanzania Broadcasting Company (TBC)	100
139	Tanzania Building Agency (TBA)	100
140	Tanzania Bureau of Standards (TBS)	100
141	Tanzania Cashewnut Board (TCB)	100

142	Tanzania Civil Aviation Authority (TCAA)	100
143	Tanzania Coffee Board	100
144	Tanzania Coffee Research Institute (TACRI)	100
145	Tanzania Commission for Science & Technology - COSTECH	100
146	Tanzania Commission for Universities (TCU)	100
147	Tanzania Communication Regulatory Authority (TCRA)	100
148	Tanzania Cotton Board (CBT)	100
149	Tanzania Dairy Board (TDB)	100
150	Tanzania Education Authority (TEA)	100
151	Tanzania Electrical, Mechanical & Electronics Services Agency (TEMESA)	100
152	Tanzania Employment Service Agency (TaESA)	100
153	Tanzania Engineering & Manufacturing Design (TEMDO).	100
154	Tanzania Fertilizer Company	100
155	Tanzania Fertilizer Regulatory Authority (TFRA)	100
156	Tanzania Fisheries Research Institute (TAFIRI)	100
157	Tanzania Food and Drugs Agency (TFDA)	100
158	Tanzania Food and Nutrition Centre (TFNC)	100
159	Tanzania Forest Research Institute (TAFORI)	100
160	Tanzania Forest Service agency(TFSA)	100
161	Tanzania Global Learning Agency	100
162	Tanzania Government Flights Agency (TGFA)	100
163	Tanzania Institute of Accountancy (TIA)	100
164	Tanzania Institute of Education (TIE)	100
165	Tanzania Institute of Research and Development Organisation (TIRDO)	100
166	Tanzania Insurance Regulatory Authority (TIRA)	100
167	Tanzania Investment Centre (TIC)	100
168	Tanzania Library services Board (TLSB)	100
169	Tanzania Livestock Research Institute (TALIRI)	100
170	Tanzania Meat Board (TMB)	100
171	Tanzania Meteorological Agency	100
172	Tanzania Mineral Audit Agency (TMAA)	100

173	Tanzania National Business Council (TNBC)	100
174	Tanzania National Parks (TANAPA)	100
175	Tanzania National Road Agency (TANROADS)	100
176	Tanzania Nurses & Midwife Council (TNMC)	100
177	Tanzania Official Seed Certification Institution (TOSCI)	100
178	Tanzania Petroleum Development Corporation (TPDC)	100
179	Tanzania Ports Authority (TPA)	100
180	Tanzania Postal Bank (TPB)	100
181	Tanzania Posts Corporation (TPC)	100
182	Tanzania Public Service College (TPSC)	100
183	Tanzania Pyrethrum Board (TPB)	100
184	Tanzania Railways Limited	100
185	Tanzania Revenue Authority (TRA)	100
186	Tanzania Sisal Board (TSB)	100
187	Tanzania Small Holders Tea development (TSHTDA)	100
188	Tanzania Standard Newspapers (TSN)	100
189	Tanzania Tea Board (TTB)	100
190	Tanzania Tea Small Holders Development Agency (TTSDA)	100
191	Tanzania Telecommunication Company Ltd (TTCL)	100
192	Tanzania Tobacco Board (TBT)	100
193	Tanzania Tourist Board (TTB)	100
194	Tanzania Trade Development Authority (TAN TRADE)	100
195	Tanzania Tree Seed Agency (TTSA)	100
196	Tanzania Veterinary Laboratory Agency (TVLA)	100
197	Tanzania Warehouse Licensing Board (TWLB)	100
198	Tanzania Wildlife Research Institute (TAWIRI)	100
199	Tanzania Women's Bank Limited (TWB)	99
200	TASUBA	100
201	Tax Revenue Appeals Tribunal (TRAT)	100
202	Tea Research Institute of Tanzania	100
203	Nelson Mandela African Institute of Science and Technology (NM-AIST)	100
204	TIB Development Bank	100

205	Tobacco Research Institute of Tanzania (TORITA)	100
206	Tropical Pesticides Research Institute (TPRI)	100
207	Twiga BankCorp	100
208	UNESCO	100
209	Universal Communications Service Access Fund (UCSAF)	100
210	University of Dar es Salaam	100
211	University of Dodoma (UDOM)	100
212	Uongozi Institute	100
213	UTT Asset Management and Investor Services	100
214	UTT Microfinance Public Limited Company	100
215	UTT Projects and Infrastructure Development Plc	100
216	Vocational Education Training Authority (VETA)	100
217	Water Development and Management Institute (WDMI)	100
218	Weights and Measures (WM)	100
219	Workers Compensation Fund (WCF)	100
	TAASISI ZA UMMA AMBAZO HAZIJAANZA KUANDAA HESABU ZAKE ZA KUJITEGEMEA	
1	Ardhi Institute - Morogoro (ARIMO)	100
2	Tanzania Wildlife Management Authority (TAWA)	100
3	Tax Revenue Appeals Board (TRAB)	100
4	Town Planners Registration Board (TPRB)	100
5	Simiyu Urban Water and Sewerage Authority (SIMUWASA)	100
6	Petroleum Bulk Purchase Agency (PBPA)	100
7	Petroleum Upstream Regulatory Authority (PURA)	100
8	Police Corporation Sole	100
9	Kiwira Coal Mine	100
10	Mpanda Urban Water and Sewerage Authority (MPUWASA)	100
11	Mwalimu Julius K. Nyerere University of Agriculture Butihama (MJNUA)	100
12	Film Board of Tanzania	100
13	Fisheries and Education Authority Agency (FETA)	100
14	Jakaya Kikwete Cardiac Institute	100

**COMPANIES IN CHICH GOVERNMENT IS A MINORITY
SHAREHOLDER**

1	Abood Seed Oil Industries Limited/Abood Soap	20
2	Airtel Tanzania LTD	40
3	Aluminium Africa Ltd (ALAF)	24
4	Chinese Tanzania Joint Shipping Company Ltd	50
5	Datel Tanzania Limited	35
6	East African Cables (T) LTD	29
7	Industrial Promotion Services (Tanzania) Limited	18.16
8	Inflight Catering Services Company/LGS Sky Chef	20.7
9	Kariakoo Market Corporation	49
10	Keko Pharmaceutical Industries (1997) Ltd	40
11	Kilombero Sugar Co.	25
12	Mbeya Cement CO. Ltd	25
13	Mbinga Coffee Curing	43
14	Mbozi Coffee Curing Company Limited	32
15	MOSHI LEATHER	25
16	Mwananchi Engineering And Construction Company (MECCO)	2.6
17	National Bank of Commerce (NBC)	30
18	National Micro-Finance Bank (NMB)	31.8
19	New African Hotel	23
20	PUMA Energy Tanzania Limited	50
21	Tan Re	1 Golden Share
22	TANELEC Limited	30
23	Tanganyika Planting Co. (TPC)	25
24	TANICA	7.67
25	TANSCAN TIMBER COMPANY LTD	49
26	Tanzania Cigarette Co. Ltd (TCC)	2.2
27	Tanzania Development Finance Company Ltd (TDFL)	32
28	Tanzania International Petroleum Reserves Limited (TIPER)	50
29	Tanzania Pharmaceutical Ltd	40
30	Tanzania Zambia Railways Authority (TAZARA)	50
31	Tanzania-China Friendship Textile Co.	49

32	TAZAMA Pipelines Ltd	33
33	TLL Printing Packaging LTD	15
34	TOL Gases Limited	9.59
35	Usafiri Dar-Es-Salaam (UDA)	49
36	Williamson Diamond Limited	25
269		